

- העותרים : 1. הדיל בילאל סאלח
2. עאהד פאעור
3. ועדת המעקב לענייני החינוך הערבי
4. האגודה לזכויות האזרח בישראל

ע"י ב"כ עוה"ד טל חסין ואח'
מהאגודה לזכויות האזרח בישראל
רח' נחלת בנימין 75 תל אביב
טל': 03-5608151 ; פקס': 03-5608165
דוא"ל talh@aci.org.il

- נ ג ד -

- המשיב : 1. מנכ"ל משרד החינוך
2. מפמ"רית גיאוגרפיה, משרד החינוך

ע"י פרקליטות המדינה, משרד המשפטים, ירושלים
רח' סלאח א-דין 29, ירושלים
טלפון: 02-6466588 ; פקס': 02-6467011

תגובת העותרים לתגובת המשיבים

בהתאם להחלטת בית המשפט הנכבד מיום 17.6.2019 מתכבדים העותרים להגיש תגובתם להודעת המשיבים מאותו יום, כדלקמן:

1. בתגובתם מודיעים המשיבים, כי החליטו לתרגם לערבית "את מקראי המפות הנדרשות והרלבנטיות לבחינה המתוקשבת דנן. המשיבים יעבירו לבתי הספר ולתלמידים את התרגום באמצעות נספח מודפס שיצורף לבחינה זו, אשר יישלח לבתי הספר ולתלמידים הנבחרים זמן קצר לפני הבחינה" (ר' סעיף 8 לתגובת המשיבים).
2. פתרון זה - ללא תוספת זמן משמעותית לבחינה - אשר יחייב את התלמידים הערבים להתמודד (שוב) עם עשרות מושגים בעברית, ואיתור המושגים המקבילים בערבית אשר יופיעו בנספח האמור (חובה אשר אינה מוטלת על הנבחנים היהודים), אינו מספק מענה הולם לסוגיית העדר התרגום. הוא ממשיך את הפגיעה הקשה והמפלה בתלמידי החינוך הערבי הניגשים לבחינה, ואינו מיתר את הצורך בהכרעה בעתירה.
3. כמפורט בעתירה מדובר במושגים מורכבים, כדוגמת "ימות ואגנים פנים יבשתיים", "סוגי אקלים קפן וגייגר", "מליחות וביצות גדולות", "שטח מוצף לפרקים" (ר' סעיף 25 לעתירה, ומקראי המפות המופיעים כנספח ע/10 לעתירה). אלא שנושאי הבחינה ב"גיאוגרפיה - אדם

וסביבה" הם גיאוגרפיה של ארץ ישראל והמזרח התיכון, ולא מידת התמצאותם של התלמידים בשפה העברית ובחיפוש מילוני. למעשה, הפתרון המוצע מסיח את התלמידים מהעיקר: התמודדות עם שאלות הבחינה והתמקדות בהן. במקום זאת, הוא מאלצם לקרוא מושגים רבים בשפה שהם אינם שולטים בה על בוריה, בלשון המעטה, ולחפשם בנספח התרגום. לא זאת מטרת הבחינה, ולא זו הדרך להעריך את ידיעותיהם בגיאוגרפיה (על שליטתם הדלה של תלמידי החינוך הערבי בשפה העברית ר' סעיף 21 לעתירה).

4. עוד יש לשים לב, כי המפות המתוקשבות הינן אינטראקטיביות. כפי שאפשר לראות במפות המצורפות לעתירה (נספח ע/10), לצד המושגים הכלליים במקרא מופיעים הסימן "+". לחיצה על הסימן "+" מעבירה את הנבחן לתת מקרא, ובו שכבות נוספות של מידע מפורט המופיע גם הוא בעברית בלבד. שכבות המידע בכל מפה הן מרובות (לעתירה צורפו דוגמאות למפות ללא שכבות המידע של כל מפה ומפה). על כן, נספח התרגום המודפס אינו מספק, אלא אם הוא כולל את כלל המידע המפורט המופיע בבחינה.

5. עוד טוענים המשיבים, כי עתירה זו הוגשה "בשיהוי כבד ביותר", כמו גם "הפניות המקדימות לה". אלא שכאמור בעתירה, אף שהבחינה המתוקשבת נערכת מזה שנים, היא נערכת במקביל גם בגרסת הנייר, וחובת ההיבחנות בה בגרסת המחשב החלה רק בשנת הלימודים הזו, תשע"ט (ר' נספח ע/3 לעתירה). בבית הספר ביר אל-מכסור, בו לומדת העותרת 1 ובו מלמד העותר 2, ניגשים התלמידים השנה, לראשונה, לבחינה הממוחשבת. למורי הגיאוגרפיה נודע על העדר התרגום לערבית, חרף התחייבות משרד החינוך לתרגמה, רק בערב חג השבועות, בהדרכה מטעם המשיבה 2 לקראת הבחינה (ר' סעיף 3 לעתירה ונספחים ע/4 ו-ע/5 לה, וכן סעיף 4 לתצהירו של העותר 2). מאחר שפניות העותרת 4 למשיבים בדרישה לתרגום הבחינה נשלחו מיד בתום החג, ביום 11.6.2019 (ר' סעיף 22 לעתירה), דין טענה זו להידחות.

6. אף טענת המשיבים לפיה התלמידים תרגלו את המושגים בעברית, "והשימוש במקראי מפות בשפה העברית מוכר להם" (סעיף 9 לתגובתם), אינה מדויקת כלל ועיקר. במהלך לימוד המקצוע והתרגול לבחינה תורגמו לתלמידים המושגים מעברית לערבית על ידי מוריהם (ר' סעיף 3 לתצהירה של העותרת 1 וסעיף 9 לתצהירו של העותר 2). כפי שהעיד העותר 2 בתצהירו: "לו היה נאמר לי מראש כי חלק מהבחינה מתקיים בשפה העברית וכי המפות לא יתורגמו – הייתי מכין את תלמידי בהתאם, ודפוס התרגול היה שונה. היינו עובדים יותר על המושגים בעברית, והייתי מגייס לנושא גם את המורים לעברית בבית הספר. אבל מאחר שהובהר לי שהמפות יתורגמו לא היה בכך צורך, והתמקדנו בחומר עצמו." (סעיף 10 לתצהיר העותר).

7. לסיום מבקשים העותרים להתייחס באופן רחב יותר ליחסם של המשיבים לתלמידים הערבים ולסוגיה עסקינן. כאמור, המשיבים פותחים את תגובתם בטענה אודות שיהוי "כבד ביותר", שבגינה "ניתן היה לדחות את העתירה על הסף אך בשל כך" (סעיף 7 לתגובת המשיבים). טענה זו מסוכמת ומודגשת בשוליו של סעיף 5 לתגובה. כך כותבים המשיבים:

"הנה כי כן, לאורך שנים ארוכות הבחינות המתוקשבות בגיאוגרפיה-אדם וסביבה מתורגמת באותו האופן לשפה הערבית, ומעולם לא הועלתה טענה בפני המשיבים בעניין זה." (הדגשים כולם במקור).

8. כלומר, לשיטתו של משרד החינוך, העותרת 1, נערה תלמידת כיתה י"א, וכמותה חברותיה וחבריה, ולמעשה כלל התלמידות והתלמידים הערבים הניגשים לבחינת הבגרות בגיאוגרפיה – מקצוע ראשי ומוגבר יחיד עבור רבים מהם, שהציון בו ישפיע על עתידם – מושתקים מלעמוד על זכויות האדם שלהם כיוון ש"ככה זה" כבר שנים. זו היא טענה מקוממת, מפליאה בזלזולה, המהווה המשך ישיר להעדר תרגומה המלא של הבחינה לערבית. משרד החינוך הוא הרשות העליונה המופקדת על חינוכם ורווחתם של כלל תלמידי ישראל, דתיים וחילוניים, יהודים וערבים. עצם העובדה שהמשרד מודה עתה בפה מלא, כי במהלך שנים ארוכות הוא לא טרח להנגיש את הבחינה במלואה לתלמידיו הערבים, בוודאי שאינה יכולה לעמוד בבסיס טענת שיהיו. מצב זה, לפיו שנה אחר שנה, בחינה אחר בחינה, המשיך משרד החינוך **ביודעין** את הפגיעה הקשה בזכויותיהם של תלמידיו הערבים לשוויון, לכבוד, ולחינוך מותאם, הוא תעודת עניות למשיבים 1-2 ולמשרד כולו, ואינו עילה לדרוש את דחיית העתירה על הסף.

9. גם טענת המשיבים, לפיה "מעולם לא הועלתה טענה בפני המשיבים בעניין זה" אינה מכשירה את הפסול, אלא אך מעמיקה ומדגישה אותו. רשות שלטונית המופקדת על טובת כלל תלמידיה אינה רשאית לדגור על הקיים, הלקוי והמפלה, ואף לקדשו בנימוק שלא נשמעו על כך תלונות. חובת משרד החינוך היא להתאים את חומר הלימודים במלואו לתלמידיו הערבים, בשפתם. מחובה זו, ומהשלכותיה על הצלחת התלמידים הערבים בבחינת הבגרות, התעלמו המשיבים שנים ארוכות, וגם עתה, לקראת הבחינה שתתקיים מחר, הם אינם מנסים לספק מענה הולם למחדליהם.

10. נשוב ונדגיש: עד עתה לא חלה חובת ההיבחנות באופן ממוחשב על כלל התלמידים, ולתלמידים הערבים עמדה האפשרות להיבחן בגרסה מודפסת בערבית. עוד כאמור, המשיבה 2 הנחתה, כי השנה ייבחנו כלל התלמידים בבחינה המתוקשבת. לכך נערכו העותרת 1 וחבריה, בהאמינם כי הבחינה תהיה בערבית. ערב הבחינה הודיעה המשיבה 2 למורים, כי הבחינה לא תתורגם לערבית במלואה, ועתה מרהיבים המשיבים עוז לטעון, כי העותרת 1, חבריה ומוריהם "השתהו" באופן "כבד". ולא היא. המשיבים הם שמשתהים מזה שנים למלא את חובותיהם להבטיח חינוך שוויוני ולהגן על כבודם ועל זכויותיהם של התלמידים הערבים באופן חמור וכבד מנשוא.

אשר על כן עומדים העותרים על עתירתם. כיוון שבחינת הבגרות קבועה למחר, 19.6.2019, יתבקש בית המשפט הנכבד לקיים את הדיון בדחיפות.

היום, 18.6.2019

טל חסין, עו"ד
ב"כ העותרים